

 FRIEDRICH ROMIG práva národa

PRÁVA NÁRODA

Friedrich
Romig

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont
zv. 5.

Friedrich
Romig

PRÁVA NÁRODA

© 2002 by Friedrich Romig

Translation © 2008 by Peter Kubica

Cover design © 2008 Dušan Babjak

Slovak edition © 2008 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava

e-mail: vsst@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z nemeckého originálu DIE RECHTE DER NATION
(vydavateľ Leopold Stocker Verlag) preložil Peter Kubica

Register spracoval db

Zodpovedná redaktorka Jana Šimulčíková

Vedecká redaktorka Natália Rolková

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-326-6

OBSAH

Práva národa	7
Čo znamenajú pojmy ľud a národ pre katolíkov?	12
Právo na domov	16
Podstata konzervativizmu	25
Vláda a obeta – dve základné kategórie sociálnej filozofie Leopolda Zieglera	39
Prečo liberalizmus ohrozuje imunitu Európy?	53
Thomas Mann a demokracia	65
Verejné blaho a spravodlivosť – ilúzia, alebo realita?	73
„Trhové hospodárstvo“ verzus konzervatívne vnímanie hospodárstva	84
Globalizácia alebo „uzavretý obchodný štát“?	99
Nemecký idealizmus, filozofia Nemcov	106
Doslov	124
O autorovi	126
Menný register	127
Vecný register	131

PRÁVA NÁRODA

Počas pravidelných castelgandolských rozhovorov v pápežovej letnej rezidencii, ktoré sa konajú raz za dva roky, predniesol v roku 1996 poľský filozof Józef Tischner skutočne pozoruhodný príspevok o „národe a jeho právach“¹, v ktorom spopularizoval myšlienky Jána Pavla II., týkajúce sa tejto problematiky. Pápež vo svojom prejave v OSN v októbri 1995 dôrazne upozornil na často zanedbávané práva národov: „Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá v roku 1948, sa podrobne zaoberala právami osobnosti. Neexistuje však podobná medzinárodná dohoda, ktorá by sa primerane venovala právam národov.“²

Pápež pripomenul, že druhá svetová vojna so všetkými svojimi hrôzami „vznikla pre porušovanie práv národov“. No pravdepodobne mal na mysli Versailles, zmluvy mocných a národom odopierané právo na sebaurčenie. A práve v druhej polovici 20. storočia „sa túžba po slobode nezmocnila iba jednotlivcov, ale aj národov“. Táto túžba po slobode sa u nich nedá zastaviť, ako to ukázali „nekrvavé revolúcie v roku 1989 v strednej a východnej Európe“. Ak môžeme veriť poslednému generálnemu tajomníkovi KSSZ Michailovi Gorbačovovi, pápež svojím neobomným vystupovaním za spravodlivosť a pravdu zohral významnú úlohu proti klamstvám komunizmu.

Ludia sú vo svojej sociálnej podstate viazaní na určité skupiny, „predovšetkým na rodinu, potom na rôzne skupiny podľa príslušnosti, až po celok istej etnicko-kultúrnej skupiny, ktorá sa nie náhodou označuje za „národ“ v zmysle „nascere“ (narodiť sa), zatiaľ čo označenie „patria“ (domovina) poukazuje na existenciu rodiny,“ pripomína pápež. Tischner

1 J. Tischner: Die Nation und ihre Rechte. Einführung in die Ansprache Johannes' Paul II. vor den Vereinten Nationen im Oktober 1995, in: K. Michalski (vyd.): Aufklärung heute. Castel-Gandolfo-Gespräche 1996, Stuttgart 1997, str. 122 – 145.

2 Všetky citáty z pápežovho prejavu podľa: Address of His Holiness Pope John Paul II. to the Fifth General Assembly of the United Nations Organization, New York, 5. október 1995 Tipografia Vaticana, Rím bez vročenia, podľa oficiálneho nemeckého prekladu v L'Osservatore Romano, 25. roč., č. 41, 13. október 1995.

rozlišuje medzi spoločenstvom ľudu, národom a domovinou, ktoré sa stupňujú a spolu logicky súvisia, pričom nižšia forma sa „ideomoto-ricky“ posúva k vyššej. Spoločenstvo ľudu pomenúva skôr prirodzený „svet“, súdržnosť príslušníkov, materinské puto, aj „dionýzovskú dimen-ziu“, vyjadrenú neviazanou chuťou k životu. „V „ľudovom“ nie je na pr-vom mieste „ja“, ale „my“. „Ja“ prichádza až po „my“,“ hovorí Tischner. „„Lud“ je partikulárny, viazaný na čas a miesto, uzavretý sám do seba (pozn.: takže nijaká „otvorená spoločnosť“) a odmietajúci všetko „cu-dzie“. Zároveň je to miesto, na ktorom sa prvýkrát prejavila univerzál-nosť“, a síce veľmi emocionálnym spôsobom. Spôsobom, prostredníct-vom ktorého dnes znovu objavujeme „životnú pravdu“, čo „pod vply-vom racionalizmu upadla do zabudnutia“. Toto znovuobjavenie ľudu je pre Tischnera „dielom romantiky“.

Nad emocionálnou úrovňou ľudového sa nachádza národ, patriaci celkom do sféry vedomo uchopenej a vnímanej kultúry. Každý ľud sa chce stať národom. Ján Pavol II. to vo svojej už klasickej Encyklike o ľud-skej práci (*Laborem exercens*, 1981) pôsobivo opísal: „Ľudské spoločen-stvo – hoci ešte nedosiahlo vyzretú formu národa – nie je iba veľkou, i keď nepriamou vychovateľkou každého človeka (pretože každý si vo svojej rodine osvojí hodnoty, čo spoločne tvoria kultúru konkrétneho národa), ale je aj veľkou a historickou inkarnáciou práce všetkých dote-rajších generácií. To všetko spôsobuje, že človek svoju najhlbšiu ľudskú identitu spája s príslušnosťou k národu a že chápe vlastnú prácu ruka v ruke s prácou rodákov ako rozmnožovanie verejného blaha a prebe-rá na seba zodpovednosť ochraňovať dedičstvo celej ľudskej rodiny, pri-čom k tomu na tejto ceste prispieva práca.“ Pápež vidí v národe „vzretú formu ľudského spoločenstva“, ktoré si je vedomé svojej kultúrnej jedi-nečnosti a ako vychovateľka sprostredkúva kultúrnu identitu. Národ má podľa neho nadindividuálny a nadčasový charakter, spája individu-um a spoločenstvo, minulosť a budúcnosť, čas a večnosť, minulé, súčas-né a budúce generácie v ich práci na kultúrnom dedičstve, ktoré národ „inkarnuje“ a tým necháva prejsť „do krvi“ príslušníkom národa. Veľký katolícky prírodovedec páter Johannes Messner kedysi napísal, že národ sa nedá označiť výstižnejšie ako Hegelovým výrazom „objektívny duch“, pretože existuje nezávisle od jednotlivcov, hoci sú v ňom duševne zako-renení.³ Národy vždy majú históriu, nespočívajú na nich nič „statické“. Po-kiak žijú, tak sú „procesom“, „produktom“ dejín. História rozpráva o drá-me národa, pripomína útoky, vojny a víťazstvá, hrdinov, bojovníkov, svä-

3 J. Messner: *Das Naturrecht*, 4. vyd., Innsbruck 1960, str. 565.

tých a štátnikov, prostredníctvom ktorých sa národ ako celok a aj jednotlivci vidia povolani na spoločné ideály. Človek nemôže participovať na historickom a kultúrnom dedičstve inak ako prostredníctvom ľudského spoločenstva a národa. Na dedičstve, ktoré človeka formuje, ovplyvňuje a spoluurčuje jeho osud. Preto príslušnosť k národu, ktorému človek vďačí za vlastnú kultúrnu identitu, patrí k základným ľudským právam. Práva národov pápež nepovažuje za nič iné ako za „ľudské práva“, ktoré sa dodržiavajú na tejto úrovni života spoločenstva. Štúdium týchto práv určite nie je jednoduché, ak si uvedomíme, aké ťažké je definovať len pojem „národ“, ktorý sa nemôže a priori a nezvratne postaviť na roveň štátu. Predsa však treba začať s týmto štúdiom, ak sa chceme vyhnúť chybám minulosti a zabezpečiť svetu spravodlivý poriadok.

Pápež si uvedomuje nebezpečenstvo vystupňovania idey národa do nacionalizmu, ktorý upiera iným národom právo na život alebo dokonca toto právo násilím potláča. Pojem národ má preňho „relačný“ charakter. Dá sa pochopiť iba tým, čo vlastný národ od iných národov odlišuje, ale zároveň aj čím ich spája. Tischner rovnako ako pápež vidí v každom národe „osobnosť“, čo sa svojou jedinečnosťou odlišuje a tým aj ohraničuje od všetkých ostatných národov. Iba preto, lebo národy sa navzájom ohraničujú a odlišujú, môžu sa spájať a aj navzájom rešpektovať svoju autonómiu. A tak národy podľa pápeža nemajú iba práva, ale aj povinnosti: „Najdôležitejšia z týchto povinností je určite povinnosť žiť s inými národmi v duchu *mieru, rešpektu a solidarity*.“ Národ, ktorý sa usiluje okradnúť iný národ o slobodu, sám nie je slobodný. Národy spája vzájomné uznanie práva na slobodu a kultúrny rozvoj. Uvedomenie si sily tohto spojenectva v mieri nie je znak slabosti, ale atribút dokonalosti a vlastnej suverenity. Pápež dáva jasne najavo, že právo na existenciu sa preto nachádza na prvom mieste práv národa: „Podmienkou pre všetky ostatné práva národa je predovšetkým právo na *existenciu*. A preto nikto – ani štát, ani iný národ alebo nejaká medzinárodná organizácia – nie je oprávnený zastávať názor, že nejaký národ nie je hodný existencie.“ Toto právo na existenciu „pre každý národ zahŕňa aj právo na *vlastný jazyk a kultúru*, prostredníctvom ktorých sa ľud vyjadruje a ktoré podporujú to, čo chcem nazvať duševnou suverenitou, vlastnou každému národu. Každý národ, ako pápež pokračuje, má aj „právo utvárať si život podľa vlastných *obyčajov*“ a „budovať si vlastnú budúcnosť a starať sa o primerané *vzdelanie* mladších generácií“. Práve prostredníctvom uznania práv národa sa zohľadňuje „explodujúca túžba po identifikácii a prežití“ a po „istom druhu protiváhy voči tendencii zjednocovania“.

Nad etnicko-kultúrnym významom národa sa napokon vypína vlastť,

ktorú treba chápať nie ako súbor povinností, ale skôr ako súbor práv na jej ochranu a obranu, a to aj za cenu majetku a vlastného života. „Vlast je veľkou kolektívnou povinnosťou – un devoir collectif.“⁴ Pohnútka plniť tieto „kolektívne“ povinnosti musí vychádzať zvnútra, zo srdca, v ktorom sídli pocit vlasti. Inak sa totiž ani nedá vysvetliť skutočnosť, že ľudia sú pripravení obetovať život za obranu nezávislosti svojej vlasti. Aj štát sa chce stať vlastou. Môže byť „štátom ľudovým“, „národným“ alebo „mnohonárodnostným“. Vlast je „zamýšľaným“ cieľom aj štátu.

Pápež vo svojom prejave upriamoval pozornosť na tradíciu cirkvi v ochraňovaní práv národa. Na Kostnickom koncile v 15. storočí, „keď odvážne vystúpili zástupcovia Krakovskej akadémie, vedení Pawlom Wlodekowicom, za práva niektorých európskych národov na existenciu a nezávislosť. Ešte známejšia je diskusia o národoch Nového sveta, ktorá vznikla v rovnakom čase na univerzite v Salamanci. Pokiaľ ide o 20. storočie, nemôžem nespomenúť prorocké slová môjho predchodcu Benedikta XV., ktorý počas prvej svetovej vojny kládol všetkým na srdce, aby národy nezomreli“, a vyzýval, „aby sa brali do úvahy práva a oprávnené snahy národov.““

Józef Tischner má určite pravdu v tom, keď tvrdí, že pápež vo svojom prejave na Valnom zhromaždení OSN nielenže začal fundamentálnu otázku, ale ponúkol aj impulz, ako na ňu odpovedať: Malo by zmysel rozvíjať to ďalej, no existuje nebezpečenstvo, že politika systematicky uskutočňovaná viacero desaťročí, môže vygumovať národy. Pokus nahraď národ trhom bez hraníc umožnil „globalizačnej pasci“ zaklapnúť a prostredníctvom politiky rozbiť vieru v schopnosť spoločnosti utvárať sa. Čoraz viac sa dnes chápe, že zrušenie hraníc ničí ľudské spoločenstvo, národ i vlast. Ľud bez domova, národ bez kultúrno-etnickej jednoty, vlast bez hraníc – sa podobajú telu bez kože. Vyteká, stáva sa beztvarym a stráca sa. Nemálo „reprezentantov ľudu“, ktorí majú moc v rukách, dnes siaha na integritu a suverenitu vlastného národa. Pápež sa celou svojou morálnou autoritou zasadzuje proti politike rozpadu národov. Ten istý pápež, ktorý sa môže nazývať „synom národa, čo prežil najhroznejšie dejinné skúšky, a hoci bol svojimi susedmi viackrát odsúdený na smrť, žije a nespreneveril sa sám sebe. Zachoval si identitu a ako národ si počas delenia a obsadzovania uchránil svoju suverenitu. A pritom sa neopieral o fyzickú silu, ale o vlastnú kultúru, ktorá v tomto prípade

4 Tischner, ref. 1, str. 134.

ukázala svoju prevahu voči iným mocnostiam (pozn.: ktoré sa ho snažili utláčať).“⁵

Ten, kto prijme pápežovo poslanstvo o právach národa, sa bude musieť snažiť najskôr o duševnú čistotu a rozvoj celostnej, organickej sociológie a náuky o štáte, pre ktorú nie sú cudzie také výrazy ako verejné blaho a spravodlivosť, subsidiarita a solidarita, spoločenstvo a partnerstvo, sebaurčenie a samospráva, autonómia a (relatívna) autokracia, hierarchia a autorita, elita a excelentnosť, vedenie a oddanosť. Preto nemôže opomenúť najušľachtilejšie plody nemeckého ducha – romantizmus a idealizmus, lebo tu majú svoje korene aj pápežove myšlienky o národe a jeho právach. Osvietenectvo a moderna, ktoré zničili život národov, sa nedajú prekonať inak ako náboženskou hĺbkou a idealistickou filozofiou. Iba duševná čistota o podstate národa môže viesť k politike konzekventného nasledovania jeho práv, ktorá sa potom aj veľmi prakticky presadí proti tým „humanistom“, čo si určili za cieľ rozplynutie národa v zmiešanej multikultúrnej masovej spoločnosti. V pápežovi nenachádzajú podporu, pretože preňho vedie cesta k Bohu cez ľudí. Veď „Bohu sa páčilo svätiť a chrániť ľudí nie po jednom, ale vytvoriť z nich národ, ktorý ho má uctievať v poznaní a slúžiť mu vo svätosti“ (II. vatikánsky koncil: *Lumen gentium*, ref. 9). Každý ľud je Božím ľudom, výrazom Božej vôle, neoddeliteľnou súčasťou poriadku stvorenia. Tak ako človek a rodina, aj ľud a národ sú odrazom trojjediného Boha, predobrazom spoločenstva. Pápež vie, že: Cirkev, ktorá už nie je zakorenená v jednotlivých národoch, vyschýna, mizne a stráca silu, čo formuje život. Cirkev potom už nie je „dušou“ a „životným princípom“ ani „srdcom“ kultúry národa. Keď však prestane byť srdcom, roztráti sa národ spoločne s cirkvou v „svetovej spoločnosti“.⁶ Je možné, že si stratu slobody spojenú s roztratením národa a tiež stratu jeho práv ani nikto neuvedomí v záplave entertainmentu, infotainmentu a edutainmentu.

5 Ján Pavol II. vo svojej prednáške v Paríži pred UNESCO v roku 1980, citovaný podľa Tischnera, ref. 1, str. 128.

6 Už Benedikt XV. sa zaoberal v *Motu proprio* z 25. júla 1920 rizikami, ktoré s tým súvisia: „Dozrieva tu teraz predstava o skutočne univerzálnej republike, spočívajúcej na absolútnej rovnosti ľudí a osobností, z ktorej je vyhostené akékoľvek národnostné rozdeľovanie... Ak budú tieto teórie uvedené do praxe, nevyhnutne rozpútajú dovtedy nevídanú hrôzovládú.“

ČO ZNAMENAJÚ POJMY ĽUD A NÁROD PRE KATOLÍKOV?

Ak katolík rozpráva o ľuďoch a národoch, rezonuje uňho rovnako ako u každého idealistu množstvo pocitov a zážitkov, ktoré vie iným ťažko vysvetliť. Sú to pojmy, ktoré sa podľa jeho viery dotýkajú najvnútornejšieho jadra jeho bytosti. Vyjadrujú príslušnosť, udomácnenosť a „identitu“. Viac ako na práva pritom myslí na svoje povinnosti, na kultúrne dedičstvo, ktoré prebral na seba, aby ho rozširoval a ďalej odovzdával budúcim generáciám. Cíti sa týmto dedičstvom viazaný k dňu, ktoré pretrvá veľky, osudovo spája živých a mŕtvych a ďalej pôsobí vo vnukoch. Podľa Jána Pavla II. každý „spája svoju najhlbšiu ľudskú identitu s príslušnosťou k národu“⁷. Ľud a národ patria mimochodom rovnako ako rodina a štát k „podstate ľudského bytia“. Sú v človeku „obsiahnutou“ alebo vrodenu vlastnosťou. Človek je od stvorenia „bytosť spoločenská“, ktorá existuje len prostredníctvom spoločenstva, so spoločenstvom a v spoločenstve ďalších ľudí. „Od prirodzenosti,“ ako nás poučá toľko oslavovaný pápež Lev XIII., „má človek vrodené žiť v spoločenstve... (a) Božia prozreteľnosť to tak usporiadala, že sa narodil do ľudskej spoločnosti, domácej i tej štátnej.“⁸

Rodina, ľud, národ a celé ľudské spoločenstvo nie sú svojvoľné a čisto ľudské konštrukcie. Pôvodcom, nositeľom a cieľom spoločenského života nie je človek, ale Boh, „vládca sveta“⁹. Vo svojom stvoriteľskom poriadku „vytvoril“ spoločenstvá. Človek môže vytvoriť iba viac či menej úplnú „napodobeninu“, a to vtedy, keď si zakladá rodinu, buduje mestá, tvorí

7 Ján Pavol II.: Encyklika o ľudskej práci „*Laborem exercens*“, Rím 1981, 10.

8 Lev XIII.: Encyklika o kresťanskom štáte „*Immortale Dei*“, Rím 1885, 25, in: Arthur Utz/Brigitte Gräfin von Galen: *Die Katholische Sozialdoktrin in ihrer geschichtlichen Entfaltung. Eine Sammlung päpstlicher Dokumente vom 15. Jahrhundert bis in die Gegenwart* (originálny text s prekladom), Scientia-humana-Institut, Aachen 1976 (ďalej Sociálna doktrína).

9 Lev XIII.: Encyklika o ľudskej slobode „*Libertas praestantissimum*“, Rím 1888, 46, in: Sociálna doktrína.

národy, získava národnú nezávislosť, uplatňuje si štátnu suverenitu alebo vytvára supranárodné spolky.

Jeden z najvýznamnejších pápežov Pius XII. hovorí o ľuďoch a o národoch ako o „napodobenine trojjediného Boha“¹⁰. Vyberá si a celkom vedome používa výraz, ktorým Kniha Genesis označuje zámer stvoriteľa pri stvorení človeka (Gn 1,27) (pozn. prekl.: v knihe sú odvolania a citácie podľa internetovej verzie Starého i Nového zákona <http://dokumenty.christ-net.sk/dkc/?links=no>). Týmto vyrovnaním získava ľudské spoločenstvo dôležitý význam, získava „podstatu“. Ľud a národ nie sú už iba „podpora“, určitá barla a pomocné zariadenie na zabezpečenie obživy a rozvoja jednotlivca, ale majú v sebe vlastnú hodnotu a ľudskú dôstojnosť, ktoré prevyšujú jednotlivca. Nestor katolíckej sociológie Oswald v. Nell-Breuning nástoľčivo upozorňuje na prioritu spoločenstva, a teda ľudu a národa, pred jednotlivcom z hľadiska pojmov, vecnosti, času, hodnôt a dôstojnosti:¹¹ „Ľudská spoločnosť... nie je v skutočnosti iba prostriedok na dosiahnutie cieľa pre jednotlivca, ale má skutočnú hodnotu. Táto jedinečná hodnota, prevyšujúca jednotlivca nielen bohatosťou hodnôt, ale aj hodnotovou úrovňou, zabezpečuje spoločnosti jednoznačne hodnotovú prioritu pred jednotlivcom“: „Vyznávanie nekonečnej vnútornej Božej dokonalosti navonok, čo – aj a práve v stave naplnenia – uskutočňuje ľudská spoločnosť prostredníctvom celého bohatstva kultúrnych hodnôt, v ktorých sa zobrazuje nekonečná Božia vnútorná dokonalosť v mnohorakom rozvoji, ako aj verejné uctievanie, vyslovované Pánu Bohu, hodnôt, ktoré sú dôstojnejšie a stoja na vyššom stupni ako zvelebovanie, čo Bohu preukazuje jednotlivec, odkázaný sám na seba.“¹² Z tejto priority sa stáva pochopiteľnou výzva sv. Tomáša, že svoju vlasť treba nielen milovať, ale „v prípade nutnosti jej obetovať všetko, len nie dušu“.¹³

Významný katolícky učiteľ prirodzeného práva Johannes Messner pripomína, že národ sa nedá označiť „výstižnejšie ako Hegelovým výrazom „objektívny duch“, pretože existuje nezávisle od jednotlivcov, zatiaľ čo každý jednotlivec z neho duševne vychádza“.¹⁴ V národnom charaktere, formách života, zvykoch, obyčajoch a tradíciách „ľud prežíva ako spoločenstvo, zažíva toto spoločenstvo vďaka inštitucionálnym väzbám

10 Arthur Fridolin Utz/Josef-Fulko Groner (vyd.): *Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII.*, 3 zv., Freiburg, Švajčiarsko, 1954 – 61 (ďalej U.-G.).

11 O. v. Nell-Breuning: *Einzel mensch und Gesellschaft*, Heidelberg 1950, str. 58.

12 Tamtiež, str. 70.

13 Tomáš Akvinský: *Summa theologiae*, 1.2, q. 83 a. 1.

14 Johannes Messner: *Das Naturrecht*, 4. vyd., Innsbruck 1960, str. 565 a nasl.